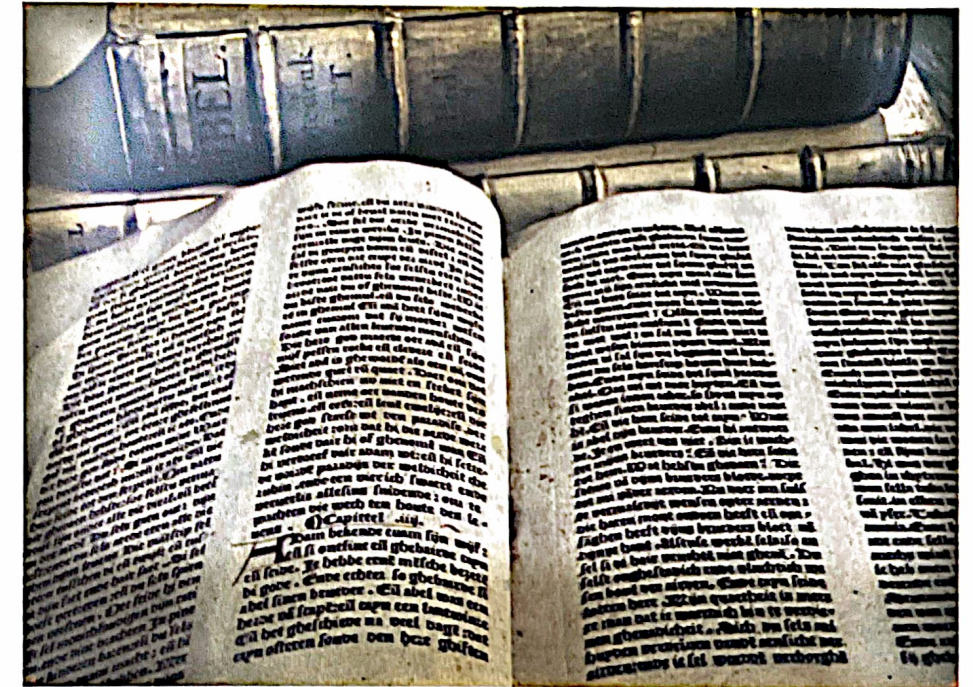

De Bijbel is een geweldig boek!

Pag. 10: In de grotten bij Qumran in de buurt van de Dode Zee zijn in 1947 vele zeer oude bijbelhandschriften gevonden.

Rechts: De Bijbel was vaak het eerste boek dat in druk verscheen toen de boekdrukkunst eenmaal was uitgevonden. Deze Delftse Bijbel is er een prachtig voorbeeld van.

We staan aan het begin van een lange reis, een ontdekkingsreis naar de achtergrond van de Bijbel en in de Bijbel zelf. We willen de Bijbel openen en hem serieus aan het woord laten – en dan kan er heel wat uit de bus komen, want de Bijbel is een dik boek. Of beter: een *verzameling* van boeken. Het is een hele bibliotheek van maar liefst zesenzestig boeken: geschiedschrijvingen, levensbeschrijvingen, gedichtenbundels, profetieën, brieven, opstellen, enz. Het nauwgezet opendoen van die Bijbel, om werkelijk serieus iets over zijn inhoud te leren, is een hele onderneming.

Per slot van rekening is de Bijbel een heel *oud* boek; sommige delen zijn misschien wel 3500 jaar oud of nóg veel ouder. Het is een boek uit een heel andere tijd, een heel andere cultuur, en daar moet je rekening mee houden. En vooral: de Bijbel wordt vandaag door veel mensen erg *negatief* benaderd, en we zullen serieus op die kritiek moeten ingaan om te zien wat daarvan de betekenis is.

Deze twee punten: de ouderdom en achtergrond van de Bijbel én de kritische vragen rond de Bijbel, zullen we eerst onder de loep moeten nemen. Maar ook dáárbij zal de Bijbel al opengaan; want het zou best eens kunnen zijn dat de Bijbel zélf zo het een en ander te zeggen heeft over zijn eigen ontstaanswijze en over de kritiek die op hem uitgeoefend wordt! Het boek dat u nu voor u heeft zal dus gaan over de vraag hoe we eigenlijk aan onze Bijbel gekomen zijn: hoe is hij ontstaan, hoe is hij overgeleverd, wat voor zekerheid hebben we over de nauwkeurigheid van de bijbeltekst zoals wij die vandaag in handen hebben, enzovoort. Daarbij komt ook al een stuk „bijbelkritiek” aan de orde, doordat in de laatste eeuwen theorieën zijn opgekomen die zich het ontstaan

van onze tegenwoordige Bijbel heel anders voorstellen dan voordien gebruikelijk was.

Waarom allemaal?

Nu kan men zich natuurlijk afvragen: waarom zoveel drukte om één boek? Er zijn toch nog veel meer andere interessante boeken in deze wereld? Er zijn toch ook grote en oude religieuze werken die in andere godsdiensten een even belangrijke rol spelen als de Bijbel in het christendom? Dat is zo, maar toch geloven wij dat die Bijbel totaal anders is dan alle andere boeken in de hele wereld. We komen er rond voor uit dat we ervan overtuigd zijn dat de Bijbel in veel opzichten volslagen *uniek* is in de geschiedenis van de mensheid. Dat is natuurlijk een boude bewering van ons, en we zullen die dus ook hard moeten maken. Maar we moeten het u wel van tevoren vertellen, om u duidelijk te maken waarom we nu juist over de Bijbel willen praten. We zullen heus proberen wáár te maken wat we hier vertellen.

In menig opzicht is dat niet zó moeilijk. Er zijn namelijk een heleboel puur objectieve redenen waarom het voor ieder mens duidelijk zou moeten zijn dát de Bijbel een uniek boek is. Daarvoor hoeft u helemaal geen christen of zelfs maar religieus te zijn; dat zullen we direct aantonen. Maar we kunnen al wel van tevoren stellen dat een dergelijke conclusie grote consequenties heeft. Want áls de Bijbel onder de miljoenen boeken op aarde volkomen uniek is, dan kun je daar niet zomaar aan voorbij gaan. Als we konden aantonen dat de Bijbel uniek is, zou dat op zichzelf nog niet hoeven te betekenen dat hij ook wáár en betrouwbaar is, ja, dat hij Gods Woord is. Maar áls er op aarde een boek is of boeken bestaan die pretenderen ons de woorden van God Zelf te geven, dan zouden we nooit voorbij kunnen gaan aan hét Boek, dat verschilt van alle andere boeken en onder hen zijn weerga niet kent. Zoals een hoogleraar zei tegen een student die op zoek was naar de waarheid: „Als u een intelligent persoon bent, dan zult u het ene boek lezen dat meer aandacht getrokken heeft dan enig ander boek, *als* u op zoek bent naar de waarheid”. Let u bijvoorbeeld ook eens op wat een taalgeleerde (prof. M. Montiero-Williams, vroeger professor in Sanskriet, een oude Indiase taal) gezegd heeft na 42 jaar oosterse boeken bestudeerd te hebben: „Stapel ze, als u wilt, op de linkerkant van uw bureau; maar leg uw eigen Bijbel op de rechterkant – helemaal op zichzelf, helemaal alleen – en met een wijde ruimte ertussen. Want (...) er is een kloof tussen hem en de zogenaamde heilige boeken van het Oosten, die de een van de ander totaal, hopeloos en voor eeuwig scheidt (...) een werkelijke kloof die niet overbrugd kan worden door welke wetenschap van het godsdienstig denken dan ook”. Zo „uniek” is de Bijbel! Sir Walter Scott vroeg op zijn sterfbed of zijn schoonzoon hem uit „het boek” wilde voorlezen. Toen deze hem vroeg welk boek hij bedoelde, antwoordde Scott: „Er is maar één boek, de *Bijbel*”. Wilt u met ons meegaan op ontdekkingsreis naar het volkomen unieke van dit boek?

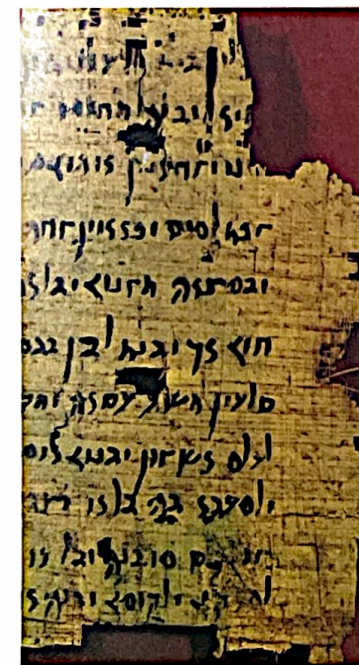
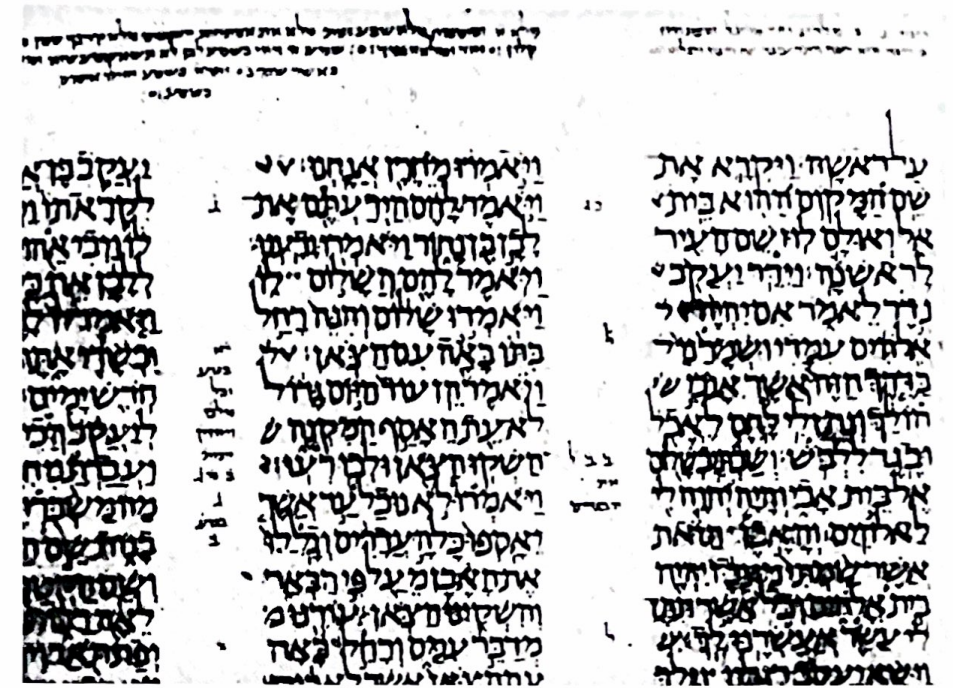
Het unieke van zijn ontstaan

We zullen u zeven unieke kenmerken van de Bijbel laten zien, en dan mag u daar zelf uw conclusies uit trekken. Ten eerste kan niemand ontkennen dat de Bijbel uniek is door de manier waarop hij ontstaan is. Neemt u eens een willekeurig boek en kijk hoe het tot stand kwam. Gewoonlijk gaat het zo, dat iemand besluit een boek te schrijven, daarvoor materiaal verzamelt, een schema voor het boek ontwerpt, de inhoud schrijft of dicteert en het geheel laat vermenigvuldigen of drukken. Als het een boek is waaraan een flink aantal schrijvers meewerkt, dan moeten zij eerst de koppen bij elkaar steken, een plan ontwerpen dat aangeeft hoe het boek eruit moet komen te zien, afspreken welke bijdrage ieder van hen aan het boek zal leveren, en bij voorkeur zullen er ook nog één of meer redacteurs zijn die van alle bijdragen een samenhangend geheel maken. Maar de Bijbel is in dit opzicht totaal uniek. Hij werd door maar liefst veertig of meer schrijvers geschreven, die geen enkele afspraak met elkaar hadden

Om de Delftse Bijbel in 1477 te drukken en uit te geven, moest hij vanwege zijn omvang in twee delen verschijnen. De Delftse Bijbel bevatte echter alleen het Oude Testament.

Rechts: Het Oude Testament is oorspronkelijk in twee talen geschreven: het grootste deel in het Hebreeuws en een klein gedeelte in het Aramees (de naam van een groep dialecten). Dit gedeelte in het Hebreeuws komt uit de Codex Leningradensis, een handschrift uit 1000 na Christus. Het Aramese fragment hieronder is een bijbelfragment uit de 2e eeuw voor Christus en bevindt zich in het Bijbels Museum te Parijs.

gemaakt! Dat kon ook nauwelijks, want zij schreven het boek in minstens 1500 jaar, en misschien nog wel veel meer, zoals we later aannemelijk willen maken. Het is een volslagen wonder zoals de Bijbel langzaam, gedurende vijftig generaties of meer, steeds maar door groeide. Zonder enig zichtbaar plan of ontwerp werd van eeuw tot eeuw het ene stuk bij het andere gevoegd tot de Bijbel compleet was. De mensen die die Bijbel schreven kwamen uit heel verschillende milieus en culturen. Daar waren onder andere Mozes de politicus (opgeleid in de wijsheid van Egypte), Jozua de generaal, Salomo de koning, Amos de herder, Nehemia de hoveling, Daniël de eerste minister, Petrus de visser, Lucas de arts, Matthéüs de belastingambtenaar en Paulus de rabbijn. Zij schreven op heel verschillende plaatsen en onder totaal verschillende

omstandigheden. Mozes schreef in de woestijn, Jeremia in een kerker, David in de heuvels en in een paleis, Paulus in de gevangenis, Lucas op reis, Johannes als balling op het eiland Patmos, anderen onder de spanningen van een militaire veldtocht. Zij schreven in verschillende gemoedsstemmingen: de één in grote blijdschap, de ander in verdriet en wanhoop. Zij schreven in drie verschillende werelddelen: Azië, Afrika en Europa. Zij schreven in drie talen: het Oude Testament grotendeels in het Hebreeuws en kleine delen in het (verwante) Aramees en het Nieuwe Testament in het Grieks. En uit al deze verschillende bronnen en tijden ontstond één boek. Toen Mozes stierf, waren de eerste vijf delen klaar; er waren weer een paar rollen bijgekomen toen David regeerde. In de dagen van de schriftgeleerde Ezra, kort na de Babylonische ballingschap van het joodse volk, was het Oude Testament letter na letter, woord na woord, zin na zin, bijna helemaal klaar gekomen. En toen het klaar wás, vier eeuwen vóór onze jaartelling, was een boek ontstaan dat er vandaag nog precies zo uitziet. Het ontzag voor dit zogenaamde Oude Testament was zo groot dat, zoals de joodse geschiedschrijver Flavius Josephus zei, niemand in de loop der eeuwen de moed had gehad er iets aan toe te voegen of van af te doen. Het ontstaan van het Nieuwe Testament is zo mogelijk nog wonderlijker dan dat van het Oude. Christus Zelf heeft, voorzover wij weten, nooit ook maar één regel als goddelijke openbaring geschreven, en Zijn discipelen zullen ongetwijfeld, als goede Israëlieten, teruggedeinsd zijn voor de vermetele gedachte ook maar één woord aan het Oude Testament toe te voegen. Zelfs 50 jaar na de geboorte van Christus was er waarschijnlijk nog geen letter van het

Nieuwe Testament geschreven. Maar dan gebeurt het wonder. Zonder enig bekend vooropgezet plan ontstaan de delen van het Nieuwe Testament, door heel verschillende mensen, vaak ver van elkaar vandaan. Hier ontstaat een levensbeschrijving van Christus, daar ontstaat een brief, verderop wordt een prachtig essay geschreven (zoals de zgn. „brief” aan de Hebreëen er eigenlijk één van is), weer ergens anders ontstaat een nieuwtestamentisch profetisch werk. Al deze delen gaan rond en worden door groepen christenen verzameld, die nauwelijks problemen hebben met de vraag welke boeken nu wel in deze collectie thuishoren en welke niet. Hun eerbied voor het geschrevene is zo groot dat het Nieuwe Testament onmiddellijk door bijna iedereen als zodanig erkend wordt en bijna geen mens de moed heeft er iets aan toe te voegen of vanaf te doen.

Het Nieuwe Testament is in het Grieks geschreven. Dit gedeelte komt uit de Codex Sinaiticus, die zich bevindt in het Brits Museum te Londen en dateert uit de 4e eeuw na Christus. Oude en Nieuwe Testament samen vormen de Bijbel, een boek dat een wonderlijke eenheid vormt.

En let wel: de vier verschillende Evangelisten gingen niet eerst bij elkaar zitten om door ernstig gebed en overleg vast te stellen dat Matthéüs over Christus zou schrijven als de Koning, Marcus over hem als Dienaar en Profeet, Lucas als de ware Mens en Johannes als de Zoon van God. Niets daarvan. Ook kwamen andere schrijvers niet bij elkaar om bijvoorbeeld vast te stellen dat Paulus en Johannes meer over de leer van het christendom (en dat elk vanuit een specifieke gezichtshoek) en Jacobus en Petrus meer over de praktijk van het christendom zouden schrijven. Geen sprake van. Zij schreven vanuit een diep beleefde behoefte een bepaald onderwerp in het licht te stellen – maar toen al hun werken klaar waren, was er een wonderlijke eenheid ontstaan.

Het unieke van zijn eenheid

Dit punt vloeit direct voort uit het unieke van het ontstaan van de Bijbel. Hoe konden tientallen schrijvers, gedurende tientallen generaties, vanuit zulke totaal verschillende achtergronden en omgevingen, zonder enig overleg een werk schrijven dat zo volmaakt van eenheid is? Laten we de zaak eens omdraaien: stel dat tien van de beroemdste schrijvers op aarde, van dezelfde leefwijze, dezelfde generatie, dezelfde cultuur, dezelfde opvattingen, dezelfde plaats, dezelfde gemoedsstemming en dezelfde taal, iets zouden schrijven over slechts één controversieel onderwerp – zou het geschrevene dan met elkaar overeenstemmen? Dat is onmogelijk.

Maar hoe kan het dan, dat dit in de Bijbel wél het geval is? En let wel: de Bijbel spreekt over honderden controversiële onderwerpen (onderwerpen waarover

tegengestelde meningen blijken te bestaan als ze genoemd of besproken worden). De bijbelschrijvers hebben het over geschiedenis, theologie, filosofie, over de kosmos, over de natuur, over de mens; zij schrijven „riskante” profetieën, levens- en reisbeschrijvingen. Zij aarzelen niet de moeilijkste en diepzinnigste onderwerpen aan te snijden, en ze konden daarover onmogelijk overleg met elkaar plegen. Maar vanwaar dan deze harmonie en continuïteit van de Bijbel? Mensen hebben vaak gemeend verschillen en tegenstrijdigheden gevonden te hebben (we zullen er nog verschillende tegenkomen), maar altijd bleek dat ze niet nauwkeurig lazen of de context en achtergrond van het geschrevene vergaten. Waar zij (dikwijls heel naïef) tegenstrijdigheden meenden te zien, bleken vaak verschillende aspecten van eenzelfde zaak genoemd te worden die elkaar prachtig aanvulden. Alle strijd over de Bijbel heeft er alleen maar toe geleid dat zijn perfecte harmonie nog scherper uitkwam.

Natuurlijk beweren we hier dingen die in feite nog bewezen moeten worden. Maar we moeten nu eenmaal ergens beginnen, en de harmonie van de Bijbel kan pas echt blijken na een grondige studie van de Bijbel. De lezer zal hier zelf op ontdekkingstocht moeten gaan. En hij zal ontdekken wat miljoenen vóór hem ontdekten: de Bijbel is een wonderlijke eenheid. Hij is maar niet een simpele bloemlezing van verschillende werkjes, maar er is een eenheid die het geheel samenbindt. Dat is ook belangrijk voor de uitleg van de Bijbel. Net zoals elk deel van het menselijk lichaam alleen behoorlijk verklaard kan worden in samenhang met de rest van het lichaam, zo kan elk deel van de Bijbel alleen maar behoorlijk uitgelegd worden in samenhang met de hele rest van de Bijbel. Er is nauwelijks een regel in de bijbel-uitlegkunde die zo vaak overtreden wordt als deze (dat even terloops).

De eenheid van de Bijbel blijkt natuurlijk nergens duidelijker, dan uit de „rode draden” die door het hele boek heen lopen. Van Genesis tot Openbaring gaat het om de grote vragen: „Wie is God?” en „Wie is de mens?” Daarop volgt de gewichtige vraag: is er een verbinding tussen de mens en God mogelijk, en zo ja, hoe? Het unieke van de Bijbel is, dat hij voor de beantwoording van deze vraag tenslotte niet op een godsdienstig programma, een reeks van religieuze verplichtingen wijst – een mens kán namelijk nooit helemaal beantwoorden aan Gods eisen –, maar op een Persoon: Jezus Christus is de ware en enige Weg voor de mens tot God. Het hele Oude Testament wijst in feite, hetzij in beelden hetzij in directe voorzeggingen, naar deze Persoon, en het Nieuwe Testament toont ons de vervulling van die voorzeggingen en de betekenis en gevolgen van de komst van Christus. In deze eenheid van zijn thematiek is de Bijbel uniek. Alleen dáárdoor is het ook mogelijk gebleken uit de Bijbel een samenhangende en consequente christelijke leer op te bouwen.

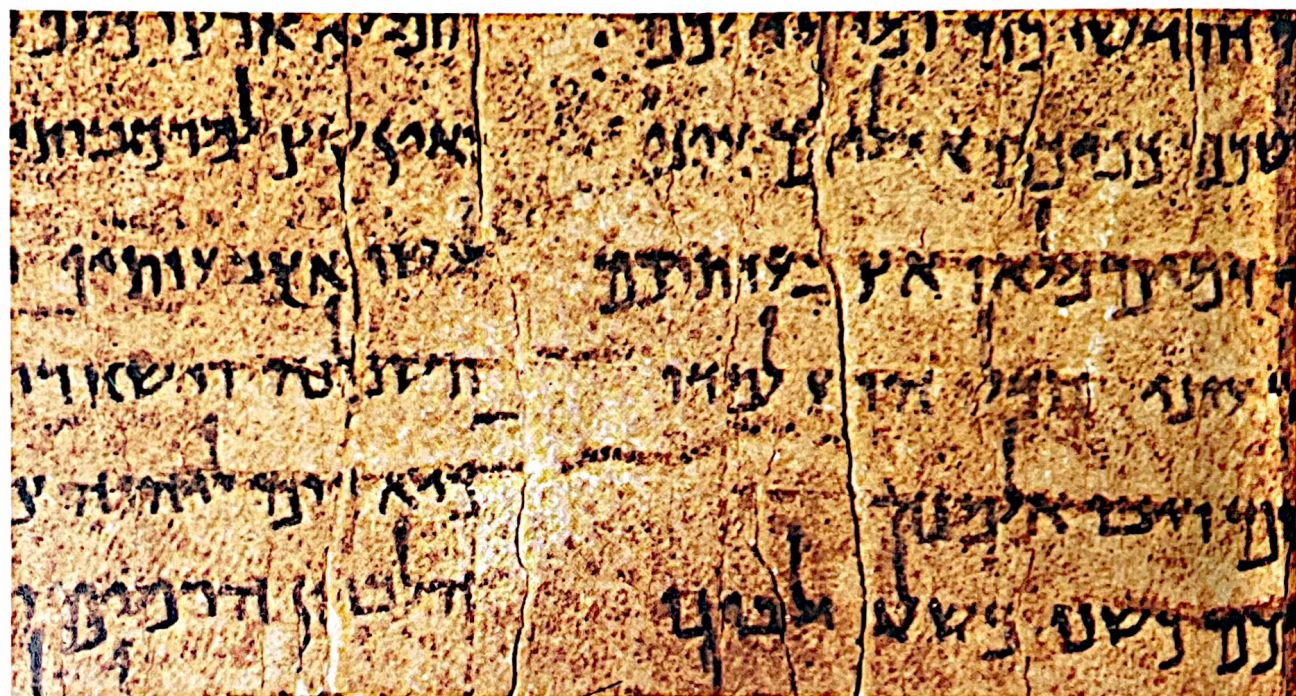
Het unieke van zijn actualiteit

Er zijn duizenden boeken op aarde geschreven die binnen één generatie totaal vergeten waren. Er zijn veel boeken uitgegeven die een wat grotere belangstelling genoten hebben. Maar hoeveel boeken zijn er die al eeuwen oud zijn, maar toch nog zeer regelmatig en met grote belangstelling door zeer veel mensen gelezen worden? Welke boeken uit de Middeleeuwen worden nog op grote schaal gedrukt en door een breed publiek gelezen? Welke klassieke werken worden, behalve door classici en geplaagde middelbare scholieren, nog regelmatig door veel mensen gelezen? En al zóu dat gebeuren, dan zou dat meer uit historische interesse gebeuren, dan omdat zulke boeken tegenwoordig zo enorm actueel zijn.

Wat is er dan met de Bijbel aan de hand, dat het daarmee zo anders is? De Bijbel is niet zomaar een „oud” boek, we geloven rustig te kunnen stellen dat bepaalde gedeelten ervan zelfs tot de oudste bewaard gebleven geschriften behoren die de mensheid bezit. En toch worden ze door miljoenen mensen verslonden! Niet alleen maar uit historische interesse (die heeft de massa niet zozeer), maar ook omdat de mensen wel degelijk het belang van die Bijbel voor het leven in deze tegenwoordige tijd aanvoelen. De Bijbel werd duizen-

den jaren geleden geschreven, bijna geheel door mensen die tot hetzelfde onopvallende volkje in het Midden-Oosten behoorden en voor het grootste gedeelte in een tot voor kort dode taal. Hoe kan een dergelijk boek nog steeds miljoenen mensen boeien? Nederlanders lezen voornamelijk Nederlandse boeken, Duitsers voornamelijk Duitse, enz. Maar de Bijbel is geschreven in talen die bijna niemand in West-Europa kent – en toch kent een groot deel van de West-Europeanen hem vrij goed.

De Bijbel is een boek dat in elke periode in de wereldgeschiedenis past, of het nu een tijd van oorlog of van vrede was, of het nu de donkere tijd van de Middeleeuwen of de moderne eeuw van uitvindingen en techniek was – miljoenen mensen hebben op dat boek geteerd en gesteund en zijn er door geholpen en bemoedigd. Merkwaardigerwijs is dat niet verminderd naarmate

Een gedeelte uit een rol van Jesaja, afkomstig uit de grotten van Qumran. De Bijbel is geschreven door vele mensen in de loop van vele eeuwen, op vele plaatsen en in verschillende talen, maar het heeft als geen ander boek de geschiedenis van de mensheid beïnvloed.

wetenschap en techniek voortschreden, maar is de verspreiding van de Bijbel alleen maar toegenomen. Velen hebben uit eigen ervaring getuigd dat de Bijbel altijd nieuw en verfrissend blijft. Toen men Daniël Webster vroeg: „Van welk gedeelte van de Bijbel houdt u het meest?” antwoordde hij: „Van het gedeelte dat ik het laatst heb gelezen”.

De opmerkelijke actualiteit van de Bijbel is ook universeel. Het is het enige boek ter wereld dat door mensen van iedere klasse, en elke leeftijd gelezen wordt. Dat ontwikkelde mensen zelden met voldoening een kinderboek lezen ligt net zo voor de hand als dat een kind niet zo snel een boek over wetenschap of filosofie zal bestuderen. Maar de Bijbel is anders. Hij wordt voorgelezen aan de kleuters en gelezen door de bejaarden. Kleine kinderen kunnen de verhalen en lessen van de Bijbel bevatten, terwijl geleerden zich verwonderen over de diepzinnigheid van zijn inhoud. Van een dergelijk boek is de weerga in de literatuur onbekend.

Het unieke van zijn verspreiding

Vanwege de actualiteit van de Bijbel en de enorme belangstelling die er voor dit boek bestaat is het geen wonder dat de Bijbel ook uniek is wat betreft het aantal vertalingen en oplagen die ervan gemaakt zijn. De Bijbel behoort tot de eerste boeken die ooit vertaald zijn: rond 250 v. Chr. werd het complete Oude Testament in het Grieks vertaald. Deze overzetting noemt men de Septuaginta. Sindsdien is de Bijbel vele malen méér vertaald, hervertaald en geparafraseerd dan enig ander boek ter wereld. In 1970 was de hele Bijbel verschenen in 249 talen en dialecten, afzonderlijke Testamenten in 329 talen, terwijl in

nog eens 853 andere talen gedeelten van de Bijbel waren uitgegeven; dat maakt samen 1431 talen. In 1975 waren deze aantallen resp. 261, 384 en 932, dat is samen 1577 talen. Vandaag ligt dat aantal al boven de 1600. Alleen al tussen 1950 en 1960 waren er ongeveer 3000 bijbelvertalers aan het werk! Ook hierin is de Bijbel uniek.

Hetzelfde geldt voor de verkoopcijfers van de Bijbel. De Bijbel is gelezen door meer mensen, gepubliceerd in meer talen en verkocht in grotere aantallen dan enig ander boek ter wereld. Misschien dat in een heel korte periode (bijv. een maand) een bepaalde bestseller in een groter aantal werd verkocht dan de Bijbel; maar over lange perioden is er geen enkel boek waarvan de verkoopcijfers ook maar in de verste verte die van de Bijbel benaderen. De Bijbel was (wat het oudste deel betreft) het eerst geschreven boek – het was ook het eerst gedrukte boek van enige betekenis, in de vorm van de Latijnse Vulgaat, op de drukpers van Gutenberg. Het is daarmee ook het kostbaarste boek ter wereld, want de Gutenberg-Bijbel brengt in verkoop meer op dan enig ander boek.

Sinds de uitvinding van de boekdrukkunst zijn letterlijk honderden miljoenen Bijbels van de persen gerold, met als top de eerste druk van de New International Version met 1,2 miljoen exemplaren, uitgegeven op 27 oktober 1978, de grootste eerste druk van een boek in de geschiedenis van de boekdrukkunst. Toen op 30 september 1952 de Revised Standard Version verscheen, waren er voor de eerste oplage één miljoen exemplaren gedrukt. Om aan de vraag naar Bijbels te kunnen voldoen moeten de bijbelgenootschappen en bijbeluitgevers meer dan één Bijbel of bijbelgedeelte per seconde publiceren, dag en nacht! Alleen al het Nederlands Bijbelgenootschap verspreidde in 1974 een aantal van 364.636 Bijbels en bijbelgedeelten, en in 1975 was dat zelfs 708.351, waarvan 114.431 volledige Bijbels. Hoe de bijbelverspreiding over de hele wereld nog steeds toeneemt blijkt uit dit staattie:

	1970	1974	1977
Bijbels	5.159.032	6.141.156	8.914.078
Testamenten	11.717.092	12.234.925	11.127.235
Bijbelboeken	32.835.300	33.093.701	27.090.113
Selecties	123.692.991	202.668.824	319.559.658
Totaal	173.404.415	254.138.606	366.691.084

Sinds de uitvinding van de boekdrukkunst, o.a. door Gutenberg in Duitsland (zie afbeelding), is de Bijbel gedrukt en herdrukt als geen ander boek uit de geschiedenis. De gedrukte uitgave van Gutenberg is één van de kostbaarste boeken ter wereld. Het aantal Bijbels dat in de wereld verspreid wordt, neemt nog jaarlijks toe.

Men heeft al uitgerekend dat in het jaar 1980 maar liefst 500 miljoen Bijbels en bijbelgedeelten nodig zullen zijn! Er is een enorme markt in de landen van de derde wereld, en het aantal uitgaven in de talen van die landen neemt nog steeds toe. Er is geen twijfel aan: of we nu denken aan Homerus of Ovidius, Augustinus of Thomas van Aquino, Shakespeare of Dante, Goethe of Vondel, in zijn verspreiding slaat de Bijbel ze allemaal. Niemand kan ontkennen dat de Bijbel in dit opzicht uniek is.

Het unieke van zijn overleving

Een boek dat met miljoenen verspreid wordt, loopt natuurlijk niet zo gauw gevaar verloren te gaan. Maar zo is het niet altijd geweest. De Bijbel werd oorspronkelijk geschreven op materiaal dat gemakkelijk verloren ging en moest gedurende vele eeuwen met de hand gekopieerd worden voordat de boekdrukkunst werd uitgevonden. Vergeleken met andere antieke werken zijn er van de Bijbel vele malen méér handschriften bewaard gebleven dan van tien willekeurige klassieke werken tezamen. Enkele tientallen handschriften zijn voor een klassiek werk al heel wat, en die zijn dan gewoonlijk minstens duizend jaar jonger dan het oorspronkelijke geschrift. Maar van het Nieuwe Testament kennen we maar liefst meer dan 4000 Griekse handschriften en 13.000 handschriften van gedeelten ervan, en daarnaast nog ongeveer 9000 handschriften van de antieke vertalingen van het Nieuwe Testament (met name in het Latijn). Van het Oude Testament hebben we minder handschriften, maar in feite werd het nog zorgvuldiger bewaard. De oude rabbijnen hielden registers bij van alle letters, lettergrepen, woorden en alinea's van het

Epistola Pauli ad Corinthios. Incipit plagus in manu

Dicitur ad am epistolam ad Cor. a corinthijs penitentiam consolatoriā scribit eis epistolam apostolus a troade per thimo. et collaudat eos hortat ad meliora. tristatos quidem eos sed emendatos ostendens. **Epistola Pauli ad Corinthios. Incipit scilicet epistola ad Corinthios.**

Paulus apostolus scribit ihesu per voluntatem dei et thimotheus frater: ecclesie dei que est corinthiana cum omnibus sanctis qui sunt in universa achaia. Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino ihesu christo. Benedixit deus et pater domini nostri ihesu christi pater misericordiarum et deus totius consolationis. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt per exhortationem qua exspectamus et ipsi a deo: quoniam sicut habundant passionibus christi in nobis ita et per christum habundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute. sive consolamur pro vestra consolatione. sive exspectamus pro vestra exhortatione et salute. que operatur collectam earundem passionum quas et nos patimur. ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quoniam sicut socii passionum estis. sic etiam et consolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra que facta est in asia: quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem. ita ut redere nos etiam videretur. Sed ipsi in nobis incipit responsum mortis habuimus. ut non simus fidentes in nobis sed in deo qui suscitavit mortuos: qui de tantis

periculis nos eripuit et eruit: in quem speramus quoniam et adhuc eripiet adiuuantibus et vobis in oratione pro nobis. ut et multarum personarum facies eius que in nobis est obsecrationis pro istis gratie agant pro nobis. Nam gloria nostra hec est testimonium conscientie nostre: quod in simplicitate cordis et sinceritate dei et non in sapientia carnali sed in gratia dei conversati sumus in hoc mundo. habundantius autem ad vos. Non enim alia scribimus vobis quam que legistis et cognovistis. Spero autem quod usque in finem cognoscetis. sicut et cognovistis nos et parte: quia gloria vestra sumus sicut et vos nostra in die domini nostri ihesu christi. Et hac confidentia volui prius venire ad vos ut secundam gratiam haberetis. et per vos transire in macedoniam et iterum a macedonia venire ad vos et a vobis deduci in iudeam. Cum ergo hoc voluissem: nunquid levitate usus sum. Aut que cogito secundum carnem cogito ut sit apud me est et non? Fideles autem deus quia sermo nostrus qui fuit apud vos. non est in illo et non sed est in illo est. Dei enim filius ihesus christus qui in vobis pro nos predicatus est per me et silvanum et thimotheum non fuit in illo est et non: sed est in illo fuit. Quotquot enim promissiones dei sunt in illo est. Ideo et per ipsum amen deo ad gloriam nostram. Qui autem firmat nos vobiscum in christo. et qui unxit nos deo: et qui signavit nos et dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Ego autem testis dei in uero in animam meam quod parceris vobis non veni ultra corinthum. non quia dominamur fidei vestre sed adiutores sumus gaudij vestri: nam fidei stans. **capitulum**

Statu autem hoc ipsum apud me: ne iterum in iusticia venire ad

Boven: In de loop van de geschiedenis hebben velen getracht de Bijbel te doen verdwijnen. Ja, zelfs het bezit van een Bijbel kon je dood betekenen. De Romeinse keizer Diocletianus (zie afbeelding) beval in het jaar 303 na Christus de christenen hun heilige boeken te verbranden. Velen stierven de marteldood, maar reeds 22 jaar later liet een andere keizer op zijn eigen kosten 50 nieuwe kopieën maken.

Pag. 18: Dit is een pagina van de Gutenberg-Bijbel uit 1455/56 (Den Haag, Rijksmuseum Meermann-Westreenianum). Hoewel de druk al op een technisch hoog peil staat, lijken deze eerste gedrukte Bijbels nog sterk op handschriften. De versiering van de hoofdletters werd bijna nooit gedrukt, maar met de hand aangebracht. De Gutenberg-Bijbel is het oudste grote typografische werkstuk dat we kennen. De liefde van vele mensen voor Gods Woord in de loop van de geschiedenis blijkt uit de zo nauwkeurige verzorging van de tekst.

Oude Testament en kenden speciale klassen van mannen wier enige plicht het was de heilige geschriften met de grootste nauwkeurigheid te bewaren en te kopiëren. Wie telde er ooit de letters, lettergrepen en woorden van Homerus of Tacitus...?

De nauwkeurigheid van de bijbeltekst is zelfs zo geweldig groot, dat bijvoorbeeld de tekst van Shakespeare (die pas enkele eeuwen oud is) heel wat minder precies en meer „corrupt” (d.i. onzeker, verminkt) is dan die van het Nieuwe Testament dat al ongeveer 19 eeuwen bestaat, waarvan 14 eeuwen in manuscript-vorm. In het hele Nieuwe Testament zijn misschien maar tien of twintig verzen waarover onzekerheid bestaat wat de juiste lezing is, overigens zonder dat daarbij de inhoud van die verzen al te zeer in het geding is. Maar in de toneelstukken van Shakespeare komen nog zeker honderd passages voor waarover onenigheid bestaat, en in het merendeel van de gevallen gaat het daarbij om grote verschillen in betekenis.

De Bijbel is echter niet alleen uniek wat zijn overleving door de (boekdruk-loze) tijd heen betreft, maar ook wat zijn overleving onder vele heftige aanvallen betreft. Eeuwen lang hebben mensen getracht hem te vernielen en te verbranden. Koningen en keizers maar ook godsdienstige leiders hebben zich daar met fanatieke ijver voor ingezet. De grote Romeinse keizer Diocletianus vaardigde in 303 n. Chr. het bevel uit alle christenen en hun heilige boek te vernietigen. Het werd de grootste aanval op de Bijbel in de geschiedenis: honderdduizenden christenen stierven en bijna alle bijbel-handschriften werden vernietigd. Toch dook de Bijbel al gauw weer op, en de ironie van de geschiedenis was dat reeds 22 jaar later keizer Constantijn de Bijbel op het eerste algemene concilie tot onfeilbare autoriteit verhief. Tevens gaf hij Eusebius opdracht vijftig kopieën van de Bijbel te maken op kosten van de regering. Zoiets is vaker gebeurd. De beroemde Franse rationalist Voltaire die in 1778 stierf, pochte dat de Bijbel binnen honderd jaar alleen nog maar als antiquiteit te vinden zou zijn; maar binnen vijftig jaar na zijn dood gebruikte de Geneva Bible Society zijn drukpers en zijn huis om stapels Bijbels te produceren! Probeert u daarentegen nog maar eens iets van Voltaire te kopen; dat zal u niet meevallen.

Na het Romeinse Rijk volgden de Middeleeuwen. De Roomse kerk onthield het volk de Bijbel zo effectief, dat eeuwen lang de Bijbel praktisch onbekend was. Zelfs Luther was volgens zijn zeggen al volwassen voordat hij ooit een Bijbel zag. Op grond van concilie-besluiten en pauselijke banvloeken werden Bijbels in het openbaar verbrand en bijbellezers werden door de Inquisitie veroordeeld en gemarteld en verbrand. Pas na de Hervorming kwam hierin langzaam verandering. Maar daarna ontstond, juist in de schoot van het protestantisme, een nieuwe reeks aanvallen, van een nieuw soort: de aanvallen van de „bijbelkritiek”. Met name in Duitsland kwam een heel leger van rationalisten op dat de meest wilde en heftige aanvallen uitdacht. Maar de Bijbel is sindsdien meer verspreid, meer gelezen en meer geliefd dan ooit. De aanvallers zijn gestorven, hun aanvallen zijn allang weerlegd, en de Bijbel staat nog steeds als een rots.

Welk boek is daarmee te vergelijken? De Bijbel is het meest verspreide, want het meest geliefde boek ter wereld. Maar het verbazingwekkende is dat het tegelijkertijd het meest gehate en bekritiseerde boek ter wereld is. Geen hoofdstuk, geen regel in de Bijbel is voor kritiek gespaard gebleven; is er een tweede boek in de literatuur aan te wijzen waar dat voor geldt? Ja, er zijn talloze andere boeken eveneens grondig bekritiseerd; maar die zijn dan ook voorgoed in vergetelheid geraakt. Maar de tijd van de scherpste bijbelkritiek is tevens de tijd van de meest gigantische bijbelverspreiding geworden. We hopen later nog overvloedig gelegenheid te hebben te wijzen op de vele aanvallen die op de Bijbel gedaan zijn en volslagen ongegrond zijn gebleken. Nu gaat het ons erom dat de Bijbel in de wijze waarop hij de eeuwen en de aanvallen getrotseerd heeft, uniek is. Geen zinnig mens kan dat ontkennen.

Uniek in zijn literaire karakter

Het is eigenlijk heel merkwaardig te bedenken dat de Bijbel niet ontstond in Alexandrië (Egypte) of Athene (Griekenland), centra van wetenschap en beschaving, en dat de schrijvers vaak onontwikkelde mensen waren. Zij waren geen grote geleerden, ja, spraken wat hun eigen taal betreft soms niet eens het „algemeen beschaafd“; Petrus sprak het dialect van zijn streek. De joodse leiders verbaasden zich erover dat de apostelen (onder wie enkele van de latere schrijvers van het Nieuwe Testament) ongeschoolde en eenvoudige mensen waren – bepaald niet de personen van wie men literaire meesterwerken verwacht. En toch is de Bijbel een verzameling literaire meesterwerken geworden, en dat niet alleen voor de oude Hebreeën of de vroege Grieks-sprekende christenen, maar ook in de talen van alle beschaafde volken. Hoewel geschreven door mensen van een klein, behoudend volk – beslist niet een volk dat nu zoveel belangstelling voor andere volken of voor wereldzending had! – is hun boek een wereldboek, dat niet de beperktheid van een kleine antieke groep vertoont, maar in de talen waarin het vertaald werd, onmiddellijk het grootste literaire werk in die taal werd.

Dit is werkelijk uniek. Het Nederlands dat wij spreken, is gevormd door en ontwikkeld uit de grootse literaire taalschat van de Statenvertaling. Het Hoogduits is helemaal „gemaakt“ door de oude Lutherbijbel. Het Engels heeft zijn beslag gekregen door de taal van de Authorised Version (de zgn. King James-vertaling). Met het oog op de Engelse uitgave van de Bijbel, zei Frederick Starrison eens op een college in Oxford dat het „het beste dat onze literatuur in natuurlijk, edel proza geven kan“ is. En Thomas Carlyle schreef over de inhoud van de Bijbel: „Het is de prachtigste proeve van literatuur, die ooit uit een menselijke pen is gevloeid!“ En hij, zelf een meester van de pen, kon daarover oordelen! De grote Engelse historicus Froude, hoewel geen christen, heeft gezegd: „De grondig gekende Bijbel is een literatuur op zich – de zeldzaamste en de rijkste op alle gebieden van het denken“.

Sir William Jones, volgens de Encyclopaedia Britannica één van de grootste taalkundigen en kenners van het Oosten die Engeland ooit heeft voortgebracht, schreef op het laatste blad van zijn Bijbel: „Ik heb deze Heilige Schriften regelmatig en aandachtig gelezen en ben van mening dat dit boek (...) meer verhevenheid en schoonheid, meer zuivere zedelijkheid, meer belangrijke geschiedenis en schonere passages van poëzie en welsprekendheid bevat, dan in alle andere boeken gevonden kan worden, in welke eeuw of taal zij ook geschreven mogen zijn“. En volgens (de niet-christen) Arthur Brisbane bevat de Bijbel „schitterende voorbeelden van grote literatuur in elke vorm: lyrische poëzie – de Psalmen; epische poëzie – Genesis; dramatische poëzie – Job; historische vertelkunst – de boeken van Samuël, Koningen, Kronieken; landelijke idylle – Ruth; vaderlandsliefde – Esther en Daniël; praktische wijsheid – Spreuken; filosofische bespiegelingen – Prediker; hartstochtelijke welsprekendheid – Jesaja; korte verhalen – de Evangelieën; brieven – de verschillende epistels van het Nieuwe Testament; mystieke vervoering – de Openbaring“.

Een dergelijk letterkundig meesterwerk kon niet nalaten grote invloed uit te oefenen op de wereldliteratuur.

Sinds 1900 jaar bestaat er één lange literaire stroom die door de Bijbel geïnspireerd is: bijbelse woordenboeken, encyclopedieën, lexicons en atlasen, maar ook duizenden werken over theologie, godsdienst-onderwijs, hymnologie, de zending, de bijbelse talen, kerkgeschiedenis, religieuze biografieën, stichtelijke werken, commentaren, godsdienstfilosofische, apologetische, dogmatische werken enz. enz. En dan spreken we nog niet eens over de duizenden gedichten, novellen, romans, liederen, mirakelspelen en toneelstukken. Van de Hoofdpersoon van de Bijbel; Jezus Christus, schreef de Yale-historicus K. S. Latourette: „Het is een aanwijzing voor Zijn belangrijkheid, voor de uitwerking die Hij op de geschiedenis gehad heeft en vermoedelijk voor het raadselachtige mysterie van Zijn wezen, dat geen ander wezen ooit levend op deze planeet zo'n geweldig volume aan literatuur

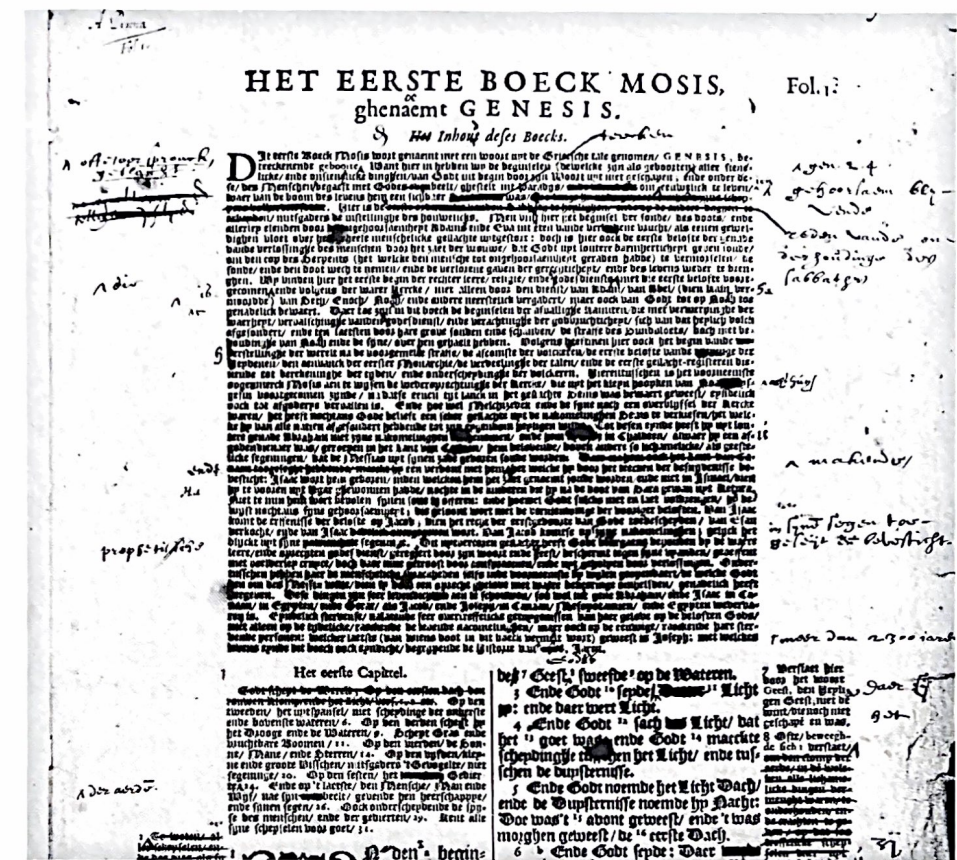
Het Nederlands dat wij spreken is voor een goed deel gevormd door de Statenvertaling, die op last van de "Hoogh Mogende Heeren Staten Generael", ter synodevergadering te Dordrecht bijeen in 1618/19, gemaakt is en gereedkwam in 1637.

Er komt heel wat voor kijken voordat de definitieve tekst in druk verschijnt. Nadat de vertalers hun werk gedaan hebben, gaan de reviseurs aan de slag. Daarna gaat de kopij naar de drukpers en dan corrigeren de reviseurs de drukproeven, zoals te zien is op deze pagina uit het boek Genesis in de Statenvertaling (Oud Synodaal Archief, Den Haag).

onder zo vele volken en talen heeft teweeggebracht, en dat de vloed, verre van weg-ebbend, nog steeds blijft stijgen“.

Uniek in zijn morele karakter

Nog belangrijker dan het literaire is het unieke morele karakter van de Bijbel. Zowel christenen als niet-christenen hebben erkend dat de klassieke werken van de antieke beschavingen en de heilige oosterse boeken geestelijk dor zijn, en soms zelfs opvallen door hun grove immoraliteit. Prof. Max. Muller durfde de boeken van de Hindoes niet letterlijk te vertalen om niet aangehouden te worden wegens het publiceren van pornografie. Er is een niet te overbruggen morele kloof tussen de Bijbel enerzijds en welke religieuze geschriften dan ook anderzijds. Het unieke van de Bijbel zit hem namelijk hierin dat hij een

systeem van moraliteit onderwijst dat radicaal indruist tegen het normale besef van de mens. Een moraal die bijvoorbeeld inhoudt dat we onze vijanden moeten liefhebben en wél moeten doen aan degenen die ons haten en vervolgen, die inhoudt dat een wellustige blik overspel en haat moord is, kan bepaald uniek genoemd worden.

De Bijbel is ongetwijfeld door mensen op schrift gesteld. En toch hebben die mensen zo totaal anders geschreven dan mensen dat altijd elders hebben gedaan. De mensen beschrijven zichzelf gewoonlijk niet zo ongunstig als in Romeinen 3:10-23 gebeurt („Er is niemand, die doet wat goed is, zelfs niet één“). Ook vertellen ze gewoonlijk niet zo gemakkelijk hoe zij zonder slag of stoot door de duivel overwonnen werden (Genesis 3). En welke mensen zouden ooit een hel hebben uitgedacht als de eeuwige straf voor zonde en ongelof, of een eeuwige gelukzaligheid hebben verzonnen voor schuldigen, die zonder de geringste eigen verdienste, door pure genade, zijn ontheven van een straf die zij evengoed als de verlorenen hadden verdiend? Normaal zoekt de mens Gods gunst altijd als een beloning voor zijn „goed-zijn“; zijn religie is altijd een recept ter verbetering van karakter en gedrag. Maar deze gedachte is volkomen vreemd aan de Bijbel, waarin mensen door God gedreven verkondigen dat het verlost worden *genade* is, een geschenk van God die verloren

mensen redden wil; dat de mens hopeloos verloren is, en niets anders voor zijn redding kan „doen” dan geloven in Jezus Christus.

Men ziet dit hele verschil in de wijze waarop over de zonde gesproken wordt. De mensen zijn gewoonlijk geneigd om licht over het kwaad te denken. Ze noemen zonde een fout, een tekortkoming of een slechte gewoonte. Maar de Bijbel noemt zonde opstand tegen de heilige en rechtvaardige wil van God. Neem seksuele zonden. De mensen zijn gewoonlijk geneigd als zij over seksuele onderwerpen spreken óf preuts te zijn óf er wellust aan te beleven. De Bijbel doet dat totaal anders; hij is nooit preuts, maar noemt seksueel kwaad keihard bij de naam; maar hij is ook nooit wellustig, maar kondigt onverbloemd het oordeel over deze zonden aan. In positieve zin, namelijk waar de seksualiteit binnen het hùwelijk beleefd wordt, beschouwt de Bijbel

Ook onze vaderlandse geschiedenis kent haar zwarte bladzijden. Velen moesten hun geloof met de dood bekopen. Het Groot Martelaren Boek, waaruit deze illustratie afkomstig is, vertelt van de gruwelen die mensen elkaar kunnen aandoen uit geloofsfanatisme en haat tegen het Evangelie van Jezus Christus. Vaak werden ook exemplaren van de Bijbel verbrand.

die als een geschenk van God. Uit hun eigen onreine gedachtenleven hebben sommigen de Bijbel een zedeloos boek genoemd, omdat hij zo onbewimpeld de zonden van vele hoofdpersonen nauwkeurig beschrijft. Hoe absurd deze beschuldiging is, blijkt uit het feit dat in het Oude Testament seksuele zonden met de dood gestraft werden, en het Nieuwe Testament nog strenger oordeelt als er geen bekering van het kwaad is.

De morele standaard van de Bijbel blijkt misschien nergens duidelijker dan in het feit dat hij zo onverbloemd de zonden en zwakheden van zijn edelste en meest geliefde hoofdfiguren opsomt. Sommigen hebben dit juist als een argument tégen de Bijbel gebruikt en beweerden (zonder veel zelfkennis) dat de hoofdpersonen in de Bijbel minderwaardige, onedele lieden waren, aan wie we beter geen aandacht kunnen schenken. Wel, inderdaad, Noach werd dronken; David maakte zich schuldig aan echtbreuk en moord en Petrus vloekte en zwoer. Dat was verkeerd, maar waren ze zo uitzonderlijk? De Bijbel tekent gewoon de mens zoals hij is! Ook de aantrekkelijkste en edelste mens is niet beter dan wie ook. De Bijbel is levensecht – op unieke wijze. Laten we ons eens indenken dat de Bijbel door een godsdienstig genootschap was samengesteld en uitgegeven, zouden we dan ooit iets gehoord hebben over de sluwe leugen van Abraham, de laffe verloochening van Petrus, de dwaze afgoderij van Salomo, de schande van Lot, het bedrog van Jakob, de twist tussen Paulus en Barnabas of de eigengereidheid van Mozes? Geen sprake van. Een commissie van eerbiedwaardige geestelijken zou ons een Bijbel voorgeschoteld hebben vol vlekkeloze mensen, toonbeelden van onberispelijke vroomheid en heilige wandel, en niet een Bijbel van de arme,

“Wycliffe Bijbelvertalers” is één van de organisaties die zich bezighouden met het vertalen van de Bijbel. Hoewel de hele Bijbel of gedeelten ervan reeds vertaald zijn in meer dan 1625 talen, zal dit werk nog jaren voortduren. Niemand weet precies hoeveel talen er in de wereld gesproken worden. Schattingen lopen uiteen van 3000 tot 5000. Thans kan echter 95% van de wereldbevolking in ieder geval een stuk van de Bijbel lezen in één van de talen die men spreekt.

grond waarvan hij gestraft wordt?

Maar ook het omgekeerde is waar: de Bijbel is, zoals gezegd, ook het meest geliefde boek ter wereld. Christus zei eens van de valse profeten: „Aan hun vruchten zult gij hen kennen. . . Iedere goede boom brengt goede vruchten voort, maar de slechte boom brengt slechte vruchten voort”. Precies hetzelfde kan van de Bijbel gezegd worden. Als zijn moraal niet alleen uitzonderlijk en interessant, maar werkelijk goed en nuttig is, kortom, als de Bijbel een *goed* boek is, dan moet dat blijken uit de vruchten die hij voortbrengt. Marcus Aurelius, Confucius en andere moralisten hebben hoogstaande standaardwerken over de ethiek geschreven. Maar wie kent er een voorbeeld van dat ooit een mens tot een werkelijk goed en heilig leven gebracht is door deze boeken te bestuderen? Zij presenteren een bepaald ideaal, maar de praktijk leert dat zij de kracht missen die kennelijk alleen de Bijbel bezit, om de gevallen mens ook tot het niveau van dat ideaal te verheffen.

De Bijbel doet dit door ons in contact te brengen met Jezus Christus, die de gevallen mens niet „opknapt”, maar voor hem gestorven is. De gevallen mens is in en met Christus gestorven – tenminste, dat mag volgens het getuigenis van de Bijbel degene weten die Christus in waarachtig geloof heeft aangenomen – en hij is in de opgestane Christus een volkomen, nieuwe mens geworden, een nieuwe schepping. Het grote bijbelse antwoord op het morele probleem van de moderne mens is persoonlijke, geestelijke wedergeboorte, ware innerlijke levensverandering – niet bekering tot een systeem, maar tot een Persoon – en een oprecht en levend geloofsvertrouwen in de opgestane Here Jezus Christus.